

УДК 327 (477)
ІВАХІВ О.С.

ЄВРАЗІЙСТВО ТА КОНТРОВЕРСІЙНІСТЬ СУЧАСНОЇ ВОЄННОЇ ДОКТРИНИ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ

У статті досліджуються ключові постулати євразійства та сумісності даної геополітичної концепції з діючою Военною доктриною Російської Федерації. Виокремлено основні прорахунки світової геополітичної стратегії розвитку в ХХІ столітті з даною концепцією. Також проаналізовано й спрогнозовано ймовірні шляхи розвитку подій на Європейському театрі воєнних дій.

Ключові слова: євразійство, концепція, доктрина, стратегія, Україна.

Актуальність проблеми. Початок ХХІ ст. ознаменував глибокі геополітичні зміни, значення яких для світу та Європи важко переоцінити. Кардинальна зміна устрою світової спільноти, вихід на перший план глобалізації та згодом відхід від неї, перерозподіл сфер впливу між головними колишніми «центрами опору», розпад Східного блоку, а потім і Радянського Союзу, порушив відносний геополітичний баланс на користь Заходу – атлантизму. Щоправда, зміна траєкторії трансформації політичного устрою Російської Федерації, яка відбулася з приходом до влади В. Путіна, поновила забуті претензійні питання щодо створення довкола Росії «Імперії» з центром у Москві, ідеологами якої виступили євро- та неоевразійці.

Аналіз попередніх досліджень. Проблематика відбудови Російської імперії, перспективи її співпраці із країнами євразійського простору висвітлена в багатьох наукових працях і дослідженнях, зокрема закордонних дослідників: С. Хантінгтона [1], З. Бзежинського [2], Т. Мартіна [3],

Івахів Олег Степанович, кандидат політичних наук, начальник науково-організаційного відділу, Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів.

© Івахів О.С., 2015

Дж. Хоскінга [4], А. Каппелера [5] та представників російського політичного істеблішменту: А. Міллера [6], А. Захарової [7], Н. Нарочицької [8], О. Дугіна [9, 10, 11, 12, 13].

Мета та завдання дослідження. З огляду на актуальність цієї проблематики та її недостатню розробленість у вітчизняному політикумі автор поставив за мету проаналізувати основні складові євразійської концепції щодо майбутнього «євразійської України» відповідно до положень діючої Воєнної доктрини Російської Федерації та ситуації, що має місце на Сході нашої держави.

Виклад основного матеріалу. Ситуація у сучасному світі, з врахуванням тенденції подальшого розпаду держав, останнім часом постійно видозмінюється. Країни Центрально-Східної та Східної Європи, за умови відсутності структурованих загальнорегіональних механізмів безпеки, з кінця ХХ століття перебувають в пошуках та виробленні своїх геополітичних концепцій розвитку. Не виключенням є Україна та її північний сусід – Російська Федерація (РФ). Попри те, що із 1991 року найголовнішим завданням зовнішньополітичної стратегії останньої є інкорпорація України, на сьогоднішній день із впевненістю можна сказати, що шляхи України і Росії розходяться все далі. Водночас бажання РФ підтримувати свій вплив на теренах колишнього СРСР не лише дипломатичними, але й силовими засобами, багатоходовими стратегічними інтригами, спонукало її до проведення відповідного геополітичного виховання російського народу. Так, апелюючи до геополітичної пам'яті, «вибірково» відновлюючи ознаки давно минулих епох та вплітаючи у підсвідомість попередніх, теперішніх та наступних поколінь росіян відповідний геополітичний менталітет мислення, підготовлено підґрунтя виправдання зовнішньополітичних зазіхань на суверенітет інших країн в очах населення РФ. Основним змістом сучасної геополітичної стратегії РФ є реставрація та модернізація традиційної стратегії експансії РФ в умовах демократизації російської державності та дозованої лібералізації, пристосування давньої «месіанської ідеї» Москви до нових історичних умов. Найочевидніше це можна пояснити передусім тим, що в російському політикумі відбулася перестановка сил і

частина демократів перейшла на націоналістичні – «євразійські» позиції. У серпні 1991 р. здавалося, що прихильники розбудови Росії як національної держави перемогли в суперечці з проімперськими силами [14]. Однак буквально через тиждень після проголошення Декларації про незалежність України прес-секретар президента Росії заявив про можливі територіальні претензії до України та Казахстану [15]. Виявлення ідейних підвалин концепції євразійства дозволяє оцінити його вплив на реальний зовнішньополітичний курс і внутрішньополітичний процес Російської Федерації та окремих держав СНД. Поняття «Євразія», її станового хребта, ролі туранського елемента в російській історії, ролі культури та симфонічності у суспільних відносинах, а також ідеї пасіонарності й ідеократії стали центральними у підґрунті та формуванні концепції євразійства, проблема якого є вкрай актуальною для України, насамперед, з огляду на те, що наша територія розглядається як частина Євразії.

Зробивши в першій половині 1990-х років ставку на нове поглинання пострадянських країн під виглядом «інтеграції» і зазнавши спершу невдач, Москва, врешті-решт, змушена була видозмінити дану «політику». З цього приводу «провідний євразієць» РФ А. Дугін зазначав, що: «Враховуючи, що звичайна інтеграція Москви з Києвом не можлива і не дасть стійкої геополітичної системи, Москва повинна активно включатися в перебудову українського простору за єдино логічною і природною геополітичною моделлю» [16, с. 383]. Це «включення» Москви, як ми вже можемо зробити висновок сьогодні, полягало не тільки в тому, що, не маючи змоги зламати опір незалежної колишньої республіки тиском ззовні, треба було перенести його усередину, оскільки вважалося, що стратегічно Україна повинна бути проекцією Москви на півдні і заході [16, с. 348–349].

Для вирішення «української проблеми» росіяни вирішили скористатись фундаментальною ідеєю «євразійської єдності» – ідеєю, пов'язаною з проблемою єдності, інтеграції різноманітних цивілізацій Заходу та Сходу, яка має важливе значення для подальшого розвитку людства, формування цілісного одновекторного історичного напрямку розвитку Європи та Азії [17].

Спершу ставка реалізації нової «політики» була зроблена на економіку. До основних сфер російських інтересів увійшли: паливно-енергетичний комплекс, нафтопереробна, хімічна, металургійна промисловість. Особливо це стосується перших, де практичні потреби російських компаній співпадають із політичними інтересами РФ, оскільки паливно-енергетичний комплекс, посівши в економіці колишнього Союзу становище базової конструкції, ще більше зміцнив його за останні роки [18].

За таких умов розпочалось формування екстразалежності України від РФ. Захопивши Україну економічно, скупивши її стратегічні підприємства, дислокувавши російські війська в Криму, контролюючи значну кількість українських російськомовних засобів масової інформації та православну церкву, РФ системно закладала підвалини для перетворення України на свій неоколоніальний додаток. Щоправда, спершу «помаранчева революція», а згодом і «революція гідності» змусили вище кремлівське керівництво кардинально змінити тактику своїх дій щодо України, згадавши про прийняту ще в 2010 році Воєнну доктрину.

Що ж таке воєнна доктрина по-російськи, чи по-євразійськи? Це документ, який відображає схильність РФ до використання політичних, дипломатичних, правових, економічних, екологічних, інформаційних, воєнних та інших інструментів захисту національних інтересів РФ та інтересів її союзників.

Другий розділ даного документа визначає воєнні небезпеки та воєнні загрози для РФ. Зокрема до основних зовнішніх воєнних небезпек віднесено:

прагнення наділити силовий потенціал НАТО глобальними функціями, які будуть реалізовуватись з порушенням норм Міжнародного права, наблизити воєнну інфраструктуру країн-членів НАТО до кордонів РФ, включаючи і шляхом розширення блоку – з цієї точки зору воєнну загрозу вже на сьогоднішній день несуть Польща, Чехія, Литва, Латвія, Естонія, Румунія, Грузія та Україна; розгортання (нарощування) військових контингентів іноземних держав (груп держав) на територіях суміжних з РФ та її союзниками ... – тут під загрозу потрапляють Польща, Литва, Латвія, Естонія,

Румунія; створення і розгортання систем стратегічної протиракетної оборони – мова йде про Польщу та Чехію і, напевно, Крим. Щоправда, на території анексованого півострова саме Росія розгорнула свої комплекси; застосування військової сили на території суміжних з РФ держав ...; наявність (виникнення, ескалація) осередків збройних конфліктів на суміжних з РФ та її союзниками територіях – під це визначення підпадають і Південно-Осетинський, і Абхазький, і Придністровський конфлікти, все залежить від поставленої мети.

Однією з основних воєнних загроз зазначено активізацію діяльності збройних сил окремих держав (груп держав) з проведенням часткової чи повної мобілізації ... – без сумніву, це Україна.

Одними з характерних рис сучасних воєнних конфліктів, відповідно до положень доктрини, є підсилення ролі інформаційного протиборства та створення на територіях конфліктуючих сторін постійно діючої зони воєнних дій – чи не Донбас, Придністров'я, Осетія?

Щодо воєнної політики РФ на найближчу перспективу, то вона описана в третьому розділі. Зокрема уваги заслуговують такі пункти як: РФ вважає правомірним застосування ЗС та інших військ для відбиття агресії проти неї та (чи) її союзників, підтримання (відновлення) миру за рішенням РБ ООН, інших структур колективної безпеки, а також для забезпечення захисту своїх громадян, що знаходяться за межами РФ, відповідно до загальнопризнаних принципів та норм Міжнародного права та міжнародних договорів РФ; з метою захисту інтересів РФ та її громадян, підтримання міжнародного миру та безпеки формування ЗС РФ можуть оперативно використовуватись за межами РФ ...

Основними задачами ЗС РФ та інших військ, за різних умов функціонування, які не можна залишити поза увагою є: захист громадян РФ за межами РФ від збройного нападу на них; ... відбиття чи недопущення ... збройного нападу на іншу державу, що звернулась до РФ із відповідним проханням.

Окремо варто зазначити, що відповідно до Воєнної доктрини РФ зразка 2010 року Росія залишає за собою

право застосувати ядерну зброю за рішенням президента, ... у випадку агресії проти неї із застосуванням звичайної зброї, коли під загрозою існування держави [19].

У цілому аналіз даного документа нашої думку, що або росіяни настільки передбачливі, або доктрина сформована під певні сплановані заздалегідь заходи. Але найбільш проблематичним все-таки напевно варто вважати відверто проросійську позицію адміністрації президента США Барака Обами, з переобранням на другий термін. І тут припущень може бути доволі багато, від економічних інтересів (спільна протидія стрімкому розвитку Китаю) до виключно стратегічних (завуальоване зближення для подальшого руйнування імперських амбіцій РФ (не виключено, що за допомогою України).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Загалом проблема концепцій геополітичного розвитку РФ доволі складна, оскільки полягає в тому, що, скажімо, євразійство, з одного боку, виступає культурно-цивілізаційною парадигмою, а з іншого – політичним проектом, який прагнуть реалізувати деякі сили на теренах колишніх Російської імперії та Радянського Союзу.

Важливо підкреслити, що право нації на самовизначення увійшло в конфлікт із правом держав на збереження своєї територіальної цілісності. При цьому важливо зазначити, що Україні в «проекті Євразія» дістається нове місце, оскільки будучи історичним і духовним центром західно-православної цивілізації, маючи на своїй території географічний центр Європи, залишаючись в епіцентрі східно-православної, західно-християнської та ісламської цивілізації, знаходячись на межі європейської й азійської культур і на лінії перетину непримиренних ідеологій «Захід – Схід», Україна виявилася, таким чином, в епіцентрі європейської системи воєнних небезпек.

1. Хантінгтон С. Столкновение цивилизаций и что оно может означать для России // *Общественные науки и современность*, 1995. – № 3. – С. 7–26.
2. Бжежинский З. Великая шахматная доска. – М.: Международные отношения, 2000. – 256 с.

3. *Мартин Т.* Империя позитивного действия: Советский Союз как высшая форма империализма. // *Av Imperio*. – 2002. – № 2.
4. *Хоскинс Дж.* Россия и русские: В 2 кн. / Пер. с англ. – М., 2003. – Кн. 2. – С. 407–408.
5. *Каттелер А.* Росія як поліетнічна імперія: Виникнення історії. Розпад / Пер. з нім. – Львів.: Вид-во Українського Католицького Університету, 2005. – 360 с.
6. *Миллер А.* Империя Романовых и национализм / А. Миллер. – М.: Новое литературное обозрение. – 2006. – 242 с.
7. *Захаров А.* Империя и Федерация // *Свободная мысль*. – 2006. – № 5 – С. 111–125.
8. *Нарочицкая Н.* Россия – это не Восток и не Запад. Она нужна миру как Россия и должна оставаться ею // *Международная жизнь*. – М.: Изд-во Алгоритм, 2004. – С. 5–84.
9. *Дугин А.Г.* Основы геополитики: геополитическое будущее России. – М.: Арктогея, 1997. – 608 с.
10. *Дугин А.Г.* Мистерии Евразии. – М., 1996. – 326 с.
11. *Дугин А.Г.* Консервативная революция // *Элементы*, 1991, № 1. – С. 15–16, 49–56.
12. *Дугин А.Г.* Мыслить пространством / А.Г. Дугин // *Основы геополитики*. – М.: Арктогея-центр, 2000. – С. 583–914.
13. *Дугин А.Г.* Геополитика постмодерна / А.Г. Дугин. – Санкт-Петербург: Амфора, 2007. – 384 с.
14. Докладніше див.: *Szporluk R.* Dilemmas of Russian Nationalism // *Problems of Communism*. – 1989. – Vol. 38. № 4. – P. 15–35.
15. *Solchanyk R.* Ukraine, The (Former) Center, Russia, and «Russia» // *Studies in Comparative Communism*. – 1992. – Vol. 25. – №1. – P. 31–45.
16. *Дугин А.* Основы геополитики. Геополитическое будущее России. Мыслить пространством / А. Дугин. – 3-е изд., дополн. – М.: Арктогея, 1999. – 608 с.
17. *Каныгин Ю.М.* Пояс Мира (Украина – Казахстан: фундамент Евразийского единства) / Ю.М. Каныгин. – К.: МАУП, 2001. – 250 с.
18. Стратегия России в XXI веке: анализ ситуации и некоторые предложения (Стратегия-3). Тезисы Совета по внешней и оборонной политике // *Независимая газета*. – М., 18-19.06.1998.
19. Указ Президента Российской Федерации «Об утверждении Военной доктрины Российской Федерации» / [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://docs.cntd.ru/document/901759209>.

Надійшла до редколегії 06.04.2015 р.

Рецензент: *Л.Ю.Питльована*, кандидат історичних наук, доцент кафедри світової історії нового і новітнього часу, Український католицький університет, м. Львів.

Ивахив О.С.
**ЕВРАЗИЙСТВО И КОНТРОВЕРСИОННОСТЬ СОВРЕМЕННОЙ
ВОЕННОЙ ДОКТРИНЫ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ**

В статье исследуются основные постулаты евразийства и совместимость этой геополитической концепции с действующей Военной доктриной Российской Федерации. Выделены основные просчеты мировой геополитической стратегии развития в XX веке с этой концепцией. Также проанализировано и спрогнозировано вероятные пути развития событий на Европейском театре военных действий.

Ключевые слова: евразийство, концепция, доктрина, стратегия, Российская федерация.

Ivakhiv O.
**EURASIANISM AND CONTROVERSY OF RUSSIAN FEDERATION
MODERN MILITARY DOCTRINE**

The article examines the key postulates of eurasianism and compatibility of this geopolitical concept with the existing military doctrine of the Russian Federation. Author determined basic mistakes of global geopolitical strategy development in the XX century with this concept. Also analyzed and predicted possible ways development of events in the European theater of military operations.

Key words: Eurasianism concept, doctrine, strategy, Russia Federation.